

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

L.

Ustavno življenje v Avstriji od leta 1867. do sedanjih dni.

1. Pregled.

V naznačeni dobi se bori prej merodajna nemško centralistiška struja, da ohrani svojo nadvlado nad drugimi narodi, ki se potegujejo za svoje v zakonih zajamčene pravice. Doslej še ni končan ta boj, v katerem nadvladuje zdaj ta zdaj ona stranka. V tej dobi je imela naša država tale ministerstva:

1. „Meščansko ministerstvo“ s precejšno nemško centralistiško strujo od leta 1867—1870.
2. Ministerstvo Hasnerjevo z odločno nemško centralistiško strujo leta 1870.
3. Ministerstvo Potockijevo z bolj federalistiško smerjo od leta 1870—1871.
4. Ministerstvo Hohenwartovo na federalistiški podlagi od leta 1871—1872.
5. Ustavoverno ministerstvo Auersperg-Lasserjevo na nemško centralistiški podlagi od l. 1872—1879.
6. Stremayrjevo ministerstvo l. 1879. je bilo le prehodno ministerstvo.
7. Ministerstvo Taaffejevo, ki je skušalo zadovoljiti nenemške narode, od l. 1879—1893.
8. Koalicijsko ministerstvo Windischgrätzovo od l. 1893—1895.
9. Začasno uradniško ministerstvo Kielmannseggovo l. 1895.
10. Ministerstvo Badenijevo od l. 1895.

Vsa ministerstva so se trudila, da poravnajo narodnostni prepir v Avstriji in ustanove politično ravnotežje. Najdelj je vladalo Taaffejevo ministerstvo in sicer 14 let, uradniško ministerstvo pa le nekaj mesecev ter se je umaknilo Badenijevemu ministerstvu.

2. Od ogerske pogodbe do Taaffejevega ministerstva. (1867—1879).

Dne 31. grudna 1867. je dobila naša državna polovica odgovorno ministerstvo. Takozvano meščansko ministerstvo je sestavil knez Carlos Auersperg, ki je bil ministerski predsednik. Drugi ministri so bili: Giskra (za notranje reči), Herbst (za pravosodje), Brestel (za denarstvo), Hasner (za nauk in bogočastje), Plener (za

trgovino), grof Potocki (za poljedelstvo), grof Taaffe (za deželno brambo) in Berger (minister brez portfelja).*)

Že nekaj prej so bili imenovani 3 skupni državni ministri: Beust za zunanje reči, Becke kot državni finančni minister, in kot državni vojni minister John, katerega je že čez nekaj tednov nadomestil baron Kuhn.

Z novimi razmerami so bili zadovoljni Nemci in Madjari, nikakor pa ne Slovani. Čehov ni bilo v deželni zbor, kateremu so poslali pismeno izjavo ali „deklaracijo“, s katero so zahtevali, da se jim pripozna zgodovinsko pravo češkega kraljestva (za Češko, Moravsko in Šlezijo) in k drugim avstrijskim deželam Oggerski slično pogodbo.

Cesarjevo lastnoročno pismo z dne 14. listopada leta 1868. na ministra Beusta je določilo za cesarstvo naslov „Avstrijsko-oggerska država“. Prej se je zvala država „Avstrijsko cesarstvo“. Določil se je tudi „mali naslov“ za vladarske cesarjeve spise in zlasti za pogodbe z inozemskimi državami, cesarjev predikat „Njegovo veličanstvo cesar in kralj“ ali pa „Njegovo cesarsko in kraljevo apostolsko veličanstvo“.

Leta 1868. je cesar potrdil tri majne zakone z dne 25. vel. travna (maja) in sicer zakonsko pravo, šolski zakon in interkonfesionalni zakon.

Zakonsko pravo je odpravilo dotična konkordatska določila in uvedlo civilni zakon za silo, po katerem smejo politična oblastva ženina in nevesto poročati v slučajih, da zabranjuje duhovščina oklic in poroko.

Šolski zakon je poveril državi vodstvo avstrijskega šolstva, duhovskim oblastnjam pa prepustil nadzorstvo veronauka. Za šolstvo so se ustanovili deželni-, okrajni- in krajni šolski sveti. Za šolo godni otroci imajo dolžnost od 6. do 14. leta svoje starosti v šole hoditi.

Interkonfesionalni zakon urejuje opravila duhovnikov in vernikov. Veroizpovedanje sme svobodno voliti vsakdo, ki je dovršil štirinajsto leto.

Deželni zbori so se po večjem hudo uprli zoper osnovne državne zakone in konfesionalne zakone in hoteli strmoglaviti ustavo. Državni zbor je sklenil vojni zakon, Hasnerjev šolski zakon, zakon o porotnih sodnijah in zakon o deželni brambi. Po odstopu kneza Carlosa Auerperga je prevzel ministersko predsedstvo grof Taaffe. Rožnika l. 1869. pa so izstopili iz ministerstva Taaffe, Potocki in Berger, ker se niso ujemali s političnimi nazori drugih ministrov. Ustopili so pa

*) „Ministri brez portfelja“ niso imenovani za posamezne dele avstrijske uprave, ampak se le udeležujejo ministerskih posvetovanj in zastopajo koristi dotične stranke ali dežele, za katero so imenovani.

v. ministerstvo: Stremayr (za nauk in bogočastje), Banhans (za poljedelstvo) in Wagner (za deželno brambo), Hasner pa je prevzel ministersko predsedstvo.

V tem času so prirejali Slovenci tabore po raznih krajih slovenskih pokrajin. Zbralo se je na tisoče navdušenih Slovencev, ki so zahtevali enakopravnost in zedinjeno Slovenijo, to je združenje vseh slovenskih pokrajin v eno upravno kronovino.

Leta 1870. so izstopili iz državnega zbora Poljaki, Slovenci in sploh primorski poslanci. Ker pa cesar ni razpustil onih deželnih zborov, ki niso hoteli voliti poslancev v državni zbor, odstopilo je ministerstvo. Grof Potočki je sestavil mal. travna l. 1870. novo ministerstvo in prevzel zraven predsedstva tudi poljedelstvo, grof Taaffe notranje reči in deželno brambo, Tschabuschnigg pravosodje, nauk in bogočastje, Distler finance in Depretis trgovinsko ministerstvo. Distler je kmalu odstopil in mesto njega je postal minister baron Holzgethan. Petrino je postal minister za poljedelstvo, in za malo časa je prevzel baron Widmar deželno brambo. Koncem rožnika je postal Stremayr minister za nauk in bogočastje.

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal Jos. Ciperle.)

17. Sámó (623—662).

Rešitelj Slovanov iz teh stisek je bil Sámó. Ni bil rodóm Slovan, ampak njegova zibel je tekla v sedanjem mestu Sensu na Francoskem. Baval se je s kupčijo, in prihajal je večkrat kupčevat med Čehe in Slovence. Tu seznanil se je z njihovimi običaji in željami. Videl je ob enem tudi, kako kruto stiskajo Obri ta naroda. Posrečilo se mu je tudi, ju pregovoriti, da se združita, ter skupno odženeta Obre in se osvobodita te grozne muke. Res, vzdignejo se Čehi in Slovenci, njim na čelu Sámó, vržejo se na Obre, ter jih slavno premagajo. Hvalježna ta naroda izvolita potem Sámó svojim kraljem.

Njegova oblast rastla je potem od dne do dne. Rod za rodóm družil se je njegovemu kraljestvu. Celo lužiski Srbi se mu pridružijo. Samovo kraljestvo razprostiralo se je od Baltiškega do Jadranskega morja.

Toda tako velikansko kraljestvo sredi Evrope ni bilo po volji frankovskega kralja Dagoberta I. Silno armado zbere, ter jo napoti proti Samu v treh oddelkih; kajti Dagobertu pridružili so se tudi Bavarci in Longobardi. Bojno polje raztegalo se je od Julskih Planin na Kranjskem do severne meje Češkega. — Longobardi primejo na jugu Slovence, toda ti jih srečno premagajo; Bavarci pa marširajo ob